

OSMAN I. 'OŞMÂN

I. (OSMAN GÂZÎ, OSMAN BEY GAZÎ OSMAN BEY, SULTAN OSMAN; 1358—1326), ilk O s m a n l ı

h ü k ü m d a r ı

43* OSMAN

ve Osman-o ğ u l l a r ı s ü l â l e s i n i n (Osmanlı hanedanı, âl-i Osman) k u r u c u s u d u r . Altı asırdan fazla bir müddet *yaşamış* bulunan bir devlete adını vererek, resmî ve husûsî bütün muamelâtta, muhâberâtta ve muahedelerde «Osmanlı devleti", »Osmanlı imparatorluğu", „Osmanlı hükümeti" olarak tesmiyesinden, ay-rıca bu siyâsî kuruluş ve birliğe dâhil ve bu «atmaya mensup bütün halk topluluklarına, kavim ve milletlere de «Osmanlı" denilmesine sebej, olan Osman 'in adı, aslı ve nesli, tarihî hüviyet ve şahsiyeti ve nihayet hayat ve icrââtı, şimdiye kadar, pek çok mesele ve münâkaşalara, çeşitli görüşlere, tetkik ve izahlara raevzû olmuş, bu husustaki tarihî kaynakların ve vesikaların yetersizliği ve mübhemiyeti yüzünden de, bu sahada ilgililere tam ve kesin, her kesee kabul edebilir müşterek bir sonuca vâsıl Gİmak imkânı bulunamamıştır.

Osman'ın adı hakkındaki ayrı görüşlerden biri, Moravesik Gyaia'nın Bizans kaynaklarının tetkikinden eide ettiği neticeye göre, XIV. asırda Osmanlıların devlet ve hanedana adını veren adamı Ataman olarak tanıdıkları, bu ismin, ya arap asıllı Osman adının türkçeleştirilerek, halk iştikakı ile bu hâie getirildiği veya daha büyük bir ihtimâl ile, babasının Ertuğru, kardeşlerinin Gündüz, Saveı, Saruyatı, oğlunun Orhan gibi tam türkçe isimler taşıdıkları göz önüne alınarak, onun adının da aslen Ataman olduğu, fakat islâm medeniyeti te'siri ile ve islâmî bir isim ve resmîleşmiş

olarak, Osman şekline büründüğü hakkındaki aazariyesidir (*ikinci Türk tarih kon-gresi zabıtları, 1937, İstanbul, 1943, s. 498*) • Bö husustaki ikinci bir görüş H, Adnan Erzi *ain olup, Şihâb ai-Dîn Fail Allah al-'Omari 'deki (iU» Tuman), Yazıcı-zâde Ali 'nin *Tarih-i âl-i Selçuk* 'undaki (jU"ji Otman) ve bir Hacı Bek-taş Velî veiâyetnâmesi 'sindeki Otman kayıtlarına dayanarak ve Moravesik 'in iddiasına yaklaşarak, Osman'ın bu isimlerden birini taşımış olduğunu kuvvetle ileri sürmesi şeklindeki hüküm ve kanâattir (*Osmanlı devletinin kurucusunun ismi meselesi, TM. 1943, VII — VIII/1, 333 — v. dd.*). Ancak bunların her ikisinin de, umûmî bir tasvip kazanarak, fazla bir tarafdar topladıkları söylenemez.

Osman 'm asıl ve nesli, kavmî menşe'i, hem şahsî ve ailevî hüviyeti, hem de ottun adına izafetle adlanan «Osmanlıların" durumunu aydınlatmak bakımından, üzerinde daha fazla ve ehemmiyetle durulan bir cnsvzû olmuş, bunun hatıra getirdiği ve davet ettiği pek çok mesele ve sorular, uzun araştırmalara ve tartışmalara, türlü görüşlerin belirmesine zemin hazırlamıştır.

Osman ile kendisine izafeten adlanan Osmanlıların, Oğuzların Bossok kısmım» Kayı kabilesinden büyük bir aşiretin bir boyuna mensup oldukları, sonradan etraftan iltihâk edenler ile genişleyerek, bu boyun, türklerde âdet ol-duğu üzere, sancağı altına toplandıkları reisleri Osman Gâzî 'nin adını aldıkları ve müteakiben kurulan devlete de «Osmanlı" denildiği umumiyetle kabul edilen tarihî bir vakıa ise de, Kayı kabilesinin kavmî menşei ve bunların XI. asırda türk âleminin şark uçlarında yaşayan rooğul cinsinden Kaylar ile aynı kavmî zümreye mensup olması meselesi bir çok münâkaşalara sebep olmuş,

ortaya türlü görüşlerin çıkmasına yol açmıştır. Osman 'm ve Osmanlıların, *Bahcat al-ta-vârih* (Şükrullab, XV. asrın ortalan) ve *Tevâ-rih-i âl-i Osman* (Âşık-Paş azâde, XV. asrın ikineî yarısı) gibi eski Osmanlı vekayinâmele- rinde Kayı boy ve aşiretin© mensup olduğu zikr-edilmediği hâlde, bunlar ile muasır ve Selçuklulardan bahseden bâzı tarihlerde (msl. Yazıeî-zâde Ali, *Selçuk-nâme*) Osman Bey 'in Kayılar-dan olduğu bilmunâsebe söylenmiş, XVI. asrın başına âit *Heşt hekişt* (idris Bitlisi)'te ilk defa, Osman 'm mensup olduğa aşîret „kabîle-i Kayı hlnî" diye, sarîh olarak, bildirilmiştir. Ancak bir taraftan bu kayıtlara dayanarak, buradaki Kayı kabilesini, ai-Birüni ve 'Avfi 'ye istinaden, aslen moğul olduğu hâlde, sonradan türkleşmiş gösteren ve Kumarlar hakkındaki tetkiki münâsebeti ile de, bunları Osman 'ıa ve Osmanlıların mensup oldukları kabîle ve aşîret olarak kabul eden j. Marquart 'in görüşü < *Osttiirkisehe Dialekt-studien*, Berlin, 1914), diğer yandan ilk Osmanlı vekayînîmelerinin, Osman 'm nesebim gösterirken, Kayılardan hiç bahsetmeyerek, sâdece Oğuzları kaydetmelerini, Murad II.'dan itibaren başlayan ve Oğuz şeeresinde şerefli bir yer sahibi bulunmak arzu ve temayülünün böyle bir an'ane vücûda gelmesini sağlayan bir harekete sebep olduğunu ileri süren, yâni Osman'ı ve Osmanlıları Kayılardan (bk. mad. KAY!] kabul etmek istemeyen P. Wittek 'in nazariyesi (*The ri-se of iht Ottoman Empire*, Landon, 1938, trk. tre. Fahriye Arık, *Osmanlı imparatorluğunun doğuşa*, İstanbul, 1946), bu meselede bâzı tereddütlerin doğmasına vesile vermiş, ayrıca Z. V. Togan 'm da Kayıların XII. asırda Kara-Hıtayla-rın hâkimiyetleri esnasında Mâverâünnehr 'e gelerek, sonradan Horasan 'a geçtikleri ve Osmanlıların mensup

buldukları Kayıların işte bunlar olduğu hakkındaki iddiası da buna eklenmiştir ki, gerek bu görüşleri ve gerek bu konu ile ilgili diğer mütâleaları, bu arada H. A. Gib-bonius 'ua eserini uzun-uzadıya tahlil ve tenkit eden Fuad Köprülü meseleyi büyük mikyasta aydınlatmış ve Osmanlı sülâlesinin Oğuzların Kayı boyuna mensup küçük bir aşîret parçasının başında bulunan Osman tarafından kurulduğunu

OSMAN I. 433

isbât ve izah etmiştir (tafsilât için bk. *Osman'idarin etnik menşesi*, *Bellekten*, 1943, sayı 8, s. 219—318)-

Osman 'in ve mensup olduğu Oğuzlardan Ka-yt boyunun Anadolu 'ya giriş tarihi ve şekli hakkındaki görüşe gelince, bu husustaki en son tetkiklerin, XIî. asrın ilk yıllarında büyük mogul istilâsı önünde Horasan'dan kaçarak, Anadolu 'ya geldikleri yolundaki an'aneci rivayeti asıl ve esâstan uy. ak sayarak ve bunu Selçuklular devrindeki ilk Oğuz muhaceretlerinin hâtırasını saklayan bir menkıbe telakki ederek, Anadolu 'nın ilk fetih yıllarından itibaren, diğer Oğuz boyları ile beraber, buraya gelip, evvelâ, kendileri gibi bir kavmi menş'e'e sahip olan Artuk-oğul-ları devletinin kuruluşunda mühim bir rol oynadıklarını, sonradan Anadolu'nun merkez ve şî-mâl-i garbı sahalarına gelip, yavaş-yavaş yerleştiklerini meydana çıkaracak mâhiyette bulunduğunu söylemek lâzımdır (Fuad Köprülü, *gSst. yer.*; bk, bir de mad. ERTUĞRUL). Gerçi Osmanlıların Davud adında zengin bir kabile reisinin maiyetinde, cenûb-i garbî Avrupa boz-kır-larından, deniz yolu ile Anadolu 'ya geldiği ve Osman 'in onun oğlu olduğu yolunda bâzı rivayetlere islâm kaynaklarında tesadüf olunmakta ve Selçuklu sultanının

Osman '1 davet ederek, ona iltifat eylediği, kâfirlere karşı gazaya gönderdiği bu menbâlarda bildirilmekte ise de, bunun tarihî bir mâhiyeti ve aslı bulunmayan, sâdece XIII. asırda Karadeniz yolu ile Anadolu 'ya Kıpçak 'tan bir çok göçler olduğu, bir takım tarihî vâk'alann böylece destânî bir ifâde kazandığı şeklinde bir rivayet ve an'ane olarak kabulü gerekmektedir (krğ. *IJabtb al-sigar* 'den naklen Köprülü, *gdst. ger.*, s. 288 v.d.);

Osmanlıların menşe'leri ve nereden, ne suretle geldikleri meseleleri ile birlikte, ilk yerleştikleri bölgede nasıl tutunduktan ve geliştikleri, bunu sağlayan âmillerin neler olduğu, yaşayış şekilleri, yâni sâde ve basit göçebe hayatında mı, yoksa şehirli durumunda mı buldukları hususları da öteden beri tartışma mevzuları olmuş ve bu meseleleri inceleyerek, türlü görüşler ileri süren tarihçiler arasında çeşitli yorumlara sebebiyet vermiştir. Evvelâ düşünülmesi gereken mesele, Osmanlıların Selçuklu devleti tarafından Anadolulun şimâl-i garbî uçlarında bizanslılara karşı teşkilâtlı bir uç vücûda getirmek üzere, yerleştirildikleri vâkıâsıdır. Selçuklu devletinin garp hudutlarında bulunan Oğuz kabileleri öteden beri, zâten hemen daimî bir surette, rûm-lar ile mücâdele hâlinde bulunduğu cihetle, sonradan Osman Bey 'in başlarına geçtiği türk boy ve oymakları, şimalden cenuba doğru zincirleme bir müdâfaa hatlı hâlindeki ucun Kara-ea-H'sar—Bileeik müstahkem mevkilerine karşı olan kısmında yerleştirilmişler, bunlar bir müddet Beypazarı tarafındaki Karaca-Dağ mmtaka-sında kalmışlar, sonra, Sivri-Hisar^ucuna me'-mûr emîr Cacaoğlu 'nun maiyetinde bulunmuşlar, bilâhare ise, gaza ve eihâd işlerinde büyük başarılarını müteakip ve Selçuklu devletinin hududunun Bileeik 'e kadar genişlediği

sırada, Söğüt ve Tomanıç bölgesinde yurt tutmuşlardı. Bu durum, bunların birinci vasıflarının Bizans 'a karşı yeni bir uç teşkil etmeleri ve uç gâzî-leri olmaları, doâıyısı ile, uç beyliğinin de sonradan, her türlü şart ve icâpları ile, Osman Bey 'e geçmesi idi. Bu sebeptendir ki, bâzı tarihçiler, Ahmedî 'nin manzum vekayî-nâmesini de bir mesned yaparak, Osmanlı devletinin kuruluşunu bir nevî gâzî hareketi ve ilk fütuhâtın, kendilerini kâfirler ile mücâdeleye vermiş olup da, bir araya toplanan müslüman uç savaşçılarının eserleri, hulâsa, Osmanlıların bu türlü gazilerden mürekkep bir cemâat olduğunu, Osman 'in da bu gazilerin başı bulunduğunu iddia ve kabul etmek temayülünü göstermişlerdir (krş. P. Wittek, *ayn. esr.*, trk. tre., s. 21). Bu görüşte önemli derecede bir gerçek payı bulunmak, Osman 'in ahîler ve gâzîler muhitinde yetişip-geliştiği, onlara dayandığı, yâni dinî sâiklerin büyük rolü tarihî bir vakıa olmakla beraber, bu devletin teşekkül *v inkişâfını sâdece bu sebebe bağlamak ve diğer âmilleri aazara almamak doğru ve isabetli bir yorum olmasa ge* rektir.

Bu mevzuda üzerinde durulacak ikinci mesele, Osmanlıların şehirli unsurlara mensup oîup-oîmadıkları keyfiyetidir. Bu husustaki görüşleri hulâsa ederek, Osman '1 şehirli «surlardan saymak isteyen ve Osmanlıların göçebe veya yarı-göçebe yaşayışlarını kabul etmek istemeyen görüş tarzının hiç bir tarihî esâsa dayanmadığını Fuad Köprülü ileri sürmektedir. Ancak Osmanlıların hâkim oldukları uç bölgesindeki kasaba ve köylerde Selçuklu devleti devrinden intikal eden yerleşmiş bir hâlde mühim sayıda türk unsurunun bulunduğu da kabul edilebilir (tafsilât için bk. Köprülü, *göst. yer.*).

Osman Bey Ertuğrul 'un oğullarının küçüğüdür.

Doğumu için İbn Kemâl tarihinde 651 (h.) ve diğer bâzı tarihler de 650 ve 657 yılları gösterilirse de, umumiyetle, doğum tarihi olarak, 656 (1358) yılı kabul edilmektedir. Babasının Uç beyi olarak bulunduğu Söğüt 'te doğmuş olması galip bir ihtimâldir ve Ertuğrul Gâzî 'nin Pasinler 'de bulunduğu daha eski tarihlerde onu meventmuş gibi gösteren Nişancı tarihiniir baş-ka bir yerindeki kaydı ile, bu husûstir'tenâkuzı düştüğü cihetle, gerçeği aksettirdiği kabûi edilemez ^krş. Nçeib Âsim — Mehmed Arif. O*» *mtmlt tarihi*, I, 571).

Oıman Bey'in gençli434

OSMAN I.

ğinde Selçuklu sultanlarının sarayında şu veya bu suretle bulunmuş olması düşünülebilir. Kardeşleri arasında temayüz etmesi sebebi ile, İbn Kemâl'in ifâdesine göre, „gerçi yaşta karındaşlarının kiçisi idi ama şemşir ve tedbir ile cümlesinin evveli" olması dolayısı ile, babasının son zamanlarında ona vekil ve reisliğe müstahak olmuş idi ve bu vasfı ile her türlü istirkabı ortadan kaldırmış idi. Gerçi Ertuğrul 'un kardeşi Dünder Bey 'in bu topluluğa reis olmak istediği, diğer bâzı aşîret zümrelerinin de yaşlı bulunan Dünder 'ı bu işe uygun buldukları anlaşılmakta ise de, bizzat Dünder Bey, Osman Bey 'in reisliği için büyük bir temayül görerek, bundan vazgeçmiş, ancak daha sonra, Dünder Bey 'in yeğeni aleyhine faaliyete geçmiş ve bu mevzuda bir ihtilâf belirmiştir.

Osman Bey gençliğinde, Eski-Şehir 'e yakın İt-Burnu denilen bir köyde oturan bir şeyhi sık-sık ziyaret ederdi. İlim ve fazileti ile muhitte büyük bir şöhreti olan ve bir rivayete göre, Ertuğrul ile birlikte bu taraflara gelip, yerleşmiş bulunan bu şeyh, Edebalı adı ile mârûf idi. Bir ziyaretinde Osman Bey, bunun kızı Mal Hatun 'u

görmüş, beğenmiş ve babasından istemiş idi. Fakat aynı zamanda, toprakları üzerinde otur-duğ'u Eski-Şehir hâkiminin de buna talip olması üzerine, şeyh Edebalı, evvelâ iki talebi de *redd*-eylemiş, sonra da diğerinin kahrından korkarak ve yurdunu terkederek, Ertuğru! Bey 'in hâkim bulunduğu tarafa geçmiş idi. Bu yüzden bir defa Osman Bey ile Eski-Şehir hâkimi arasında bir mücâdele de vuku bulmuş, kardeşi Gündüz Bey ile birlikte, komşusu ve dostu İn-Onü hâkimini ziyarete giden Osman Bey, tam bu sırada Hanııan-Kaya hisarı beyi bulunan Köse Mi-hai ile birlikte buraya gelen ve ev sahibinden kendisine teslim edilmesini istediği Osman Bey ile hisar hâricinde çarpışmak zorunda kalan Eski-Şehir hâkimi mağiûp olarak fîrar etmiş, Köse Mihâl de esir düşmüş idi ki, yiğitliğini takdir ettiği bu Bizans tekfurunu, Osman Bey serbest bıraktığı gibi, bundan sonra da kendisi ile iyi bir dost oldu.

Vekayînâmelerimiz,

bu hâdiseden kısa bir müddet sonra, bir rüyadan bahsederle) ve akabinde de Osman Bey 'in şeyh Edebalı 'ura kızı Mal Hatun ile izdivacını anlatırlar (aş. bk.). Bir çok değişik şekillerde nakledilen, hattâ Osman Bey'in babası Ertuğrul'a da izafe olunan rüya hâdisesi, esâs noktaları itibârı ile, şöyledir: bir gece Osman Bey rüyasında şeyh Edebalı'nın gövdesinden bir ağaç zuhur ederek, dalbudak saldığını ve bağlar, dereler içinde genişleyen bu ağacın Kostantaniye cihetine de yayıldığını görür (diğer şekline göre, Edebalı 'nın göğsünden bir nûr çıkararak, kendisine gelmekte, müteakiben Osman Bey 'in de gövdesinden evvelâ hilâl, sonra bedir hâlinde ay gibi çıkmaktadır). Edebalı, Osman Bey 'in bu rüyasını

duyunca, onu müjdeler ve : — „Kızım Mal Hatun sana helâl olsun, sizden kemâl sahibi bir evlât doğacak ve cihâna han olacak" — der. İkisinin nikâhlarını şeyhin müridlerinden dervîş Turgut akdeder ve sâde bir şekilde evlenirler ki, bilâhare bu izdivâcdan Orhan Bey dünyaya gelmiştir.

Osman Bey, daha babasının bayatta bulunduğu sıralarda, her hâlde 1280 'den önceleri, babası adına uçtaki gaza vazifesi, yâni uç beyliği kuvvetlerinin idaresini eline aldığı gibi, Oruç Bey Vekayî-nâmesinin bir kaydından öğrendiğimize göre, ailenin iktisadî işlerini de görüyor (*Tevârih-i âl-i Osman*, nşr. Babinger, s. 6), böyle zamanlarda babası Ertuğrul Gâzî 'nin belki de tabi'î malikâne ve yurtlukları saydıkları Ankara 'da Karaea-Dağ bölgesine gittiği oluyordu (*ayn. esr.*, s. 7)• Bu ilk zamanlarda Osman Bey ailesinin uça sâdece askeri vazife icâbı olarak uç beyi sıfatı ile buldukları, fakat Söğüt—İn-Onü mıntakasından daha önceki yurtları ile alâkalarını henüz kesmedikleri düşünülebilir.

Osman Bey, babası Ertuğrul Gâzî [b. bk.j 'nin vefatından sonra, cesaret ve mertliği, ahlâkî meziyetleri dolayısı ile aşîret, kavim ve kabileye baş oiaek mevkîde ve vasıfta görüldü, amearı Düandar Bey de dâhil olduğu hâlde, her kes ona itaatini ve sadâkatini arzetti. O, evvelâ babasının komşu rum tekfuruları ile hoş geçinmek siyâsetine devam etti. Bunlardan Bilecik tekfuru en fazla emniyet edilen ve saygı gösterilen tekfur idi. Ertuğrul zamanından beri aşîret yaylaya çıkarken, nakli agıı eşyayı Bilecik 'te emânet bırakmak ve dönüşte, tekfura hediyeler göndermek suretiyle, bu akılan bu eşyayı teslim almak âdet idi. Ancak bunların verilmesinin ve alınmasının kadınlar ile silâh

kullanmağa muktedir olmayan gençleri marifeti ile yapılması şart idi. Bu şarta iki tarafça da tamamen riâyet olunuyordu. Osman Bey 'in hediyeleri, eskisi gibi, keçi postu, kilim, eğer takımı, peynir ve bal gibi şeylerdi. Tekfur da buna karşılık hediyeler gönderirdi. Hâlbuki İne-Göl rum tekfuru, Osman Bey aşîret ve oymaklarının yaylaya gidiş ve gelişinde, çok defa yolunu keserek, bunlara zarar ve yoldan geri kalmıyor, bâzan da bu yüzden (çarpışmalar oluyordu. İne-Göl (Angelo Coma 1 tekfuru ise, Osman Bey 'in kudret ve nüfuzunun günden-güne arttığını İleri sürüyor, bu hâlin ileride kendileri için bir tehlike yaratacağını komşu tekfurlara bildiriyor, onları da Osman Bey aleyhine teşvik ediyordu. Bilecik tekfuru bu telkîn ve teşviklerden Osman Bey 1 haberdar edince, o da,

OSMAN I. 435

aşîretinin ileri gelen gazileri Akçakoca, Ab-durrahman Gâzî, Konur Alp, Turgut Alp, Aykut Alp îe müzâkere etti ve neticede İne-Göl hisarının zaptı kararlaştırıldı (683=1284). Bir gece Osman Bey bir miktar kuvvet ile, ansızın kaleyi basmak için, yola çıktı. İne-Göl tekfuru bunu önceden haber almış idi ve Ermeni Derbendi (daha sonraki Ermeni Pazarcığı, bugünkü Pazar-Köy)'nde pusu kurarak, onları bekledi. Burada kanlı bir savaş oldu ve bu çar. pışmada Osman Bey 'in yeğeni ve kardeşi Saru Yatı (veya Saru Batı) 'mn oğlu Bay Koca (yahut Bay Hâce) şehid düştü ki, muharebe sahasına yakın olan ve bu geçidin aşağı taraflarında, Hamza-Bey köyü arazisinde, harap bir kervansaray yanında medfundur. Bu savaştan bir kaç gün sonra, İne-Göl 'e yakın bir mesafedeki Kolca (Kolca) kalesi basıldı, ahâlisi teslim oldu ve kale zaptedildi. Bu hâdise İne-Göl tekfurunun Karaca-Hisar tekfuru îe ittifakına yol

açtı ve Tomaniç yakınında Erice (veya Ekizee) denilen ıflevkîde yeni bir çarpışma vuku buldu. Burada düşman bozularak, kaçtı ise de, Osman Bey 'in kardeşi Saru Yatı (veya Saru Batı) da burada şehid düştü (1288). Saru Yatı 'mn naşı Söğüt 'e getirildi ve orada Ertuğrul Gâzî türbesine defnolundu.

Selçuk hükümdarı Giyâg al-Din Mas'ûd, umûmî siyâseti eümlesinden olarak, uç beylerini taltif ettiği sırada, Osman Bey 'e de bir ferman göndererek, ona Söğüd 'ü temlik etmiş idi. O da sultana yararlığını isbât ve teşekkürlerini takdim için bir vesîle olmak üzere, yeni bir gaza yapmağa karar verdi ve mühimce bir kuvvet ile İne-Göl 'e doğru hareket etti. Ansızın baskın yaptığı bizanslılar ile vuku buian savaşta İne-Göl tekfuru Nikola ve bir çok muhafızlar maktul düştü, hayli ganîmet ve esir alındı. Osman Bey bunlardan bir kısmını da Selçuklu sultanına takdim imkânını bulmuş oldu.

İne-Göl tekfurunun ölümü ile bu cihetten vuku bulan tecâvüzlere ve tehditlere bir nihayet verilmiş idi. Karaca-Hisar tekfurundan başka diğerleri ile, Osman Bey bir müddet iyi geçindi, fakat bu hâl çok sürmedi. Osman Bey 'in uç beyliğini mütemadiyen genişletmeğe muvaffak olması Bursa ve İznik gibi büyük ve ehemmiyetli kale ve şehirlerin tekfurlarını endişeye düşürdü. Bu genişleme İne-Göl, Yar-Hisar (Yeni-Şehir ile Osman-îli arasında), Yeni-Şehir gibi bizanslılar elinde olan yerlere doğru ve cenûb-i şarkîde ve EskiŞehir ve in-önü istikametinde uzanıyordu. 1289'da Selçuklu sultanı, Osman Bey e, Kara Balaban Çavuş vâsıtası ile, bir ferman daha gönderdi. Bununla birlikte tuğ, alem, kılıç, gümüş takımlı at v.b. gibi hediyeler de var :di. Bu fermanda Söğüt ve Eski-Şehir 'io ilhakı

ile teşkil olunan sancağa Osman Şah Bey 'in tâyin edildiği ve o sıralarda Selçuklu hükümetince alman mîrî vergilerin hepsinden muaf olduğu bildiriliyordu. Beylik alâmetlerinden olan bu sancağın ak ve tablhânenin de mehterleri ile birlikte bulunduğu nakledilmektedir (krş. Feridun Bey, *Münşaat*, !, 58; Hadîdî'den naklen Neeib Asım-Mehmed Arif, *Osmanlı tarihi*, i, 581). Osman Bey bu fermanı da, husûsî bir merasim ile, okuttu ve cevabını Turgut Alp ile takdim ettikten sonra, gazileri ile birlikte, İznik üzerine yürüdü. Hisar alınmamakla beraber, bâzı ganimetler elde edildi. Bu hareketlerin tevali etmesi bizanslıları endîşeye düşürüyordu. Karaca-Hisar ve Yar-Hisar tekfurlarının ele-ba-şılığı ile, Osman Bey aleyhinde bir ittifak akdine kalkıştılar. Bunun üzerine, kendisi Karaca-Hisar 'in behemehal ve bir an önce zaptının gerekli olduğuna kanı oldu ve bu maksatla Selçuklu sultanından yardımcı kuvvet istemiş ve onun da bunu kabul etmiş olmasına rağmen, İlhanlıların yeni bir taarruzu dolayısı ile, buna muktedir olmaması üzerine, bu işi yine sâdece kendi imkânları ile bizzat başarmak kararını aldı, gazilerini topladı ve fethini gayet ehemmiyetli telakki ettiği Karaca-Hisar üzerine yürüdü. Uzun bir muhasaradan ve kaâdedüküerin müteaddit hurûc hareketlerini kırdıktan sonra, nihayet harben zapta muvaffak oldu (1201) ve bir çok ganîmet ve esir aldı.

Osman Bey alınan ganimetlerin beşte birini kardeşinin oğlu Ak-Timur ile Konya 'ya, sultana gönderdi, geri kalanları gazilere taksim etti ve rumların evlerini de onlara temlik eyledi. Karaca-Hisar kalesinin kilisesi camie tahvil olundu ve burada ulemâdan Tursun Fakîb hutbede, ilk defa olarak, Osman Bey 'in

adın! zikretti. Şer'î işleri görmek üzere, Karaca-Hisar 'a bir de kadı nasbedildi. Bu başarıları Selçukî hükümdarı da memnun oluyor ve Osman Bey 'in başında bulunduğu bu uç beyliğinin bir hayatiyet kudretine sahip olduğu anlaşılıyordu. Osman Bey müteakiben Sakarya nehri şimâlindeki yerlere akın yapmağı tasarladı (1292) ve bu hususu Köse Mihal ile de müşavere etti. Onun tavsiyesini dinlediği gibi, evvelce İne-Göl taraflarında iken, bilâhare Mudurnu taraflarına göç etmiş olan ve Ertuğrul Gizî'nin adamlarından bulunan Samsa Çavuş'a haber göndererek, onun da bu akma iştirakini te'min etti. Bu akın esnasında Sorgan köyü, Göynük, Taraklı-Yenicesi ve Mudurnu taraflar» yağma edilmiş, bir çok ma! elde edilerek, dönülmüş idi. Bıı vak'adan sonra 7 sene geçti ve bu müddet zarfında Osman Bey kuvvetlerin" iyice tanzim ve tensik etti, durumunu kuvvetlendirdi. f skat civar ka'sierdeki Bizans tekOSMAN

î.

ffrlarının da ona husûmeti artıyordu. O zamana kadar her sene aşiretin kıymetli eşyasını kalede muhafaza etmiş olan Bilecik tekfurunu bile Osman Bey 'in düşmanları arasına girmiş idi. Köse Mihal kızınının düğünü esnasında, bu düğüne davet edilen rum beylerini Osman Gâz! ile barıştırmak istedi ise de, muvaffak olamadı. Bil'akis onlar, Köse Mihal'i de kendi taraflarına çekmek istediler ve Yar-Hisar tekfurunun kızı ile evlenecek olaa Bilecik tekfurunun yaptığı bir düğünde, Osman Bey 'e bir suikast tertibini düşündüler. Bu tertiplerden, Köse Mihal vâsıtası ile, haberdâr olan Osman Bey ise, mukabil bir tedbir aldı ve daveti kabul etti: düğün hediyesi olarak, bir sürü kuzu gönderiyor, düğünü müteakip bütün kabilenin yaylaya çıkmak

mecburiyetinde bulunduğunu ve eskiden beri olduğu gibi, kıymetli eşyalarının kadınlar vâsıtası ile, kaleye gönderilmesine müsâade edilmesini talep ediyordu. Bilecik tekfuruna, eline güzel bir fırsat geçtiğini hesaplayarak, buna memnun olmuş ve düğün yeri olarak kararlaştırılan Bilecik 'e bir kaç saat mesafedeki Çakır-Pınarı denilen mahalle gitmiş idi. Osman Bey ise, aşiretin ağır eşyası yerine, atlara silâh yükletip, 40 kadar yiğit ve seçkin gaziye de kadın kıyafetine sokarak, Bilecik'e gönderdi. Bu gâzîler düğün münâsebeti ile boş kalacak ve ihmâl edilecek olan kaleyi zapta me'mûr idiler. Filhakika tam zamanında hareket ederek, Bilecik kalesini kolaylıkla ele geçirdiler. Keyfiyetten haberdâr olan Osman Bey de, yanındaki diğer gâzîler ile birlikte, Kaldı-nk-Derbendi demlen yerde, düğünden dönen Bilecik tekfuruna pusu kurdu ve onu hezimete uğrattı. Bu esnada düğün halkının çoğu, tekfur ve maiyeti de dâhil katlolumuş idi. Osman Bey, sabaha karşı Yar-Hisar üzerine yürüdü ve ansızın kale kuşatılıp, zabtolundu; geline âit eşyalar ganimet olarak alındı ve sonra Bilecik 'e dönüldü. Bilecik ve Yar-Hisar 'm kolaylıkla fethinin doğurduğu şaşkınlık ve düşman kuvve-i mâneviy esinin sarsılmasından istifâde için, derhâl Turgut Alp '1 (Idris Bitlisi ye göre : Aykut Alp), bir miktar suvâri kuvveti ile, İne-Göl üzerine yolladı. Turgut Alp bu kaleyi harbes zapta muvaffak oldu; kalenin tekfurunu ve ganimetleri de Osman Gâzî 'ye getirdi. Osman Bey bu vakalarda alınan ganimetler ve esirlerden gelin ile eşyasını alıkoydu, geri kalanı tamamen gazilere dağıttı. Nilüfer adında olan gelini de, bu hâdiselerde pek çok yararlığı görülen oğlu Orhan *a tezvîe etti ki, bilâhare bundan Mtırâd L ve Süleyman Paşa dünyaya gelmiştir [bk. mad. NİLÜFER]. 1499

senesinde vuku bulan bu 3 fetihten itibaren, Osman Bey in hükümeti daha ziyâde genişledi

miş ve kuvveti

artmış idi. O yeni fetih haberlerini bildirmek ve alman ganimetten takdim etmek üzere, Selçuklu sultanına bir adam göndermek istediği sırada, İlhanlı hükümdarı Gazan Han kuvvetleri tarafından Sultan "Alâ" al-Din

Kây kubâd III.'in tutulup, İran'a götürüldüğü duyuldu ve hediye takdimine de mahal kalmadı. Sâdece müstevli

İlhanlı kuvvetlerinin Osman Bey 'in uç beyliğine bir zarar vermeleri endîşesi ile, ülkenin ve aşiret ve oymağının savunması tedbirlerine tevessül olundu.

Selçuklu sultanına uğradığı bu ağır muamele

karşısında Selçuklu ümerâsı ve askerleri dağılmağa ve birer tarafa ilticaya mecbur olmuşlardı. Bunlardan

çoğu, bilhassa kılıç erleri, bu uçta dâima bizanslılara

karşı gaza ve eihâd işleri ile meşgul ve onlara galebesi ile meşhur olan Osman Bey tarafına meylederek, onun

yanına geldiler. Ayrıca Selçuklu memleketlerinde

göçebe hâlde yaşayan ve moğullara tâbi olmak

istemeyen Türkmen aşiretleri de, beyleri ile beraber,

Osman Gâzî 'nin ülkesine rağbet ediyorlardı. Diğer

tarafından Selçuklu devletinin uğradığı zaaf doîayısı ile,

buldukları hizmet ve yerleri terkederek, başsız kalan

bir kısım Selçuklu ümerâsı da, kendilerine bir baş,

sığınacak bir yer ve görecekları bir hizmet bulabilmek

maksadı il», Osman Bey in yanında toplandılar.

Selçuklu devletinin serhad mıntıkalarında teşekkül eden

uç beylikleri ve bilhassa garptakiler, İlhanlı devletinin

istilâsına mâruz kalmaktan endîşe duyuyorlar, sultanın

esir olarak, İlhanlı devleti ülkesi olan İran 'a

götürülmesinden sonra, Selçuklu devletinin artık sona

erdiğine kani bulunuyorlardı. Osman Bey 'in reislik

yaptığı aşiret ve oymaklar bu durum karşısında hükümdarlığını, meşru olarak, Kayı Han evlâdına düşeceğini, binâenaleyh Osman Gâzî 'nin emaret ve riyasete getirilmeğe hak sahibi bulunduğunu iddia ettiler. Nihayet oymak beyleri, Türkmen kabileleri reisleri, Selçuklu devleti bölgesinden gelen muhacirler toplandılar: —„Moğul istilâsı Selçuklu memleketlerinde karar kılmış ve devam etmektedir; artık Selçuklu devleti münkarizdir, düşmanları kuvvetlidir, hâlen Selçuklu sultanlarından hiç birisi ilhanlı devletinin elinden mülkü geri almağa gelmedi, buna muktedir değildir. Bu uç memleketlerin korunması ve himâyesi ise, kuvvet ve kudret, iktidar ve liyâkat sahibi bir sultanın istiklâl ile hareket etmesini zarurî kılıyor, böylece düşmanların ve zâlimlerin bu taraflara müdâhalesi önlenir, Türkmen boy ve kavimleri arasında hasep ve nesep, iyi ahlâk, şecaat ve semahat ile*-1 buna lâyık olan Osman Bey 'dir; o hem Kaynardandır, hem de dindar ve müslümandır"— dediler ve onu başa geçirdüer. Şimdiye kadar îstîktSÎ OSMAN

fikri hatırından geçmiş oisun-olmasın, Osman Bey^de bu umûmî arzuya uydu ve bu kararı kabul etti. Ona tâbiyet ve sadâkat merasimi, Oğuz Han töresine göre, yapıldı: her kes birer-birer Osman Bey 'in önünde diz çöktü. Onun verdiği kımızı alarak içti, bu ona itaatin bir delili idi. İşte Osmanlı devletinin istiklâli bu hâdise ile (1299) başladı. Osman Bey fiilen ve hukuken devlet reisi, pâdişâh olmuş ve bu keyfiyet derhâl her tarafa duyurulmuş idi (krş. Âşık Paşa-zâde, s. 18 V.d.; Lûtfî Paşa, *Tevârih-i âl-i Osman*, s. 21 v.d.; *Tâc al-tavârih*, I, 21; Necib Asım-Mehmed Arif, *agn. esr.*, s. 590 v. dd.).

Osman Bey bu suretle istiklâlim ilândan sonra, bir iki sene müddetle Moğullann harekâtını tecessüs ile bekledi. Kendisi de dâhil olmak üzere, müstakil veya yarı müstakil uç beyleri metbûları olan Selçuklu sultanlığının hayatına son veren ilhanlı devleti tarafından kendileri hakkında ne türlü bir hareket hattı takip edileceğine intizarda idiler. Bununla berâ-ber, bu müddet zarfında, Osman Gâzî 'nin yeni devletinin tanzim ve tensikî işleri ile meşgul olması tabî idi. Gazilerin ve beylerin yerlerini tâyin ve tesbit ediyor, her kaleye sü-başî, dizdar ve kadî nasbederek, nahiyelere ve köylere timar suretiyle, sipahileri ve gazileri yerleştiriyordu.

Osman Bey 130i 'de Yeni-Şehir ve Yund-Hisar (Bilecik vilâyetinde Söğüd kaza merkezinin cenûb-i garbisinde eski bir kale) '1 da bizans-klardan aldı. Yeni-Şehir 'i, İznik üzerine yapılacak harekâtın tertip ve tanzimine elverişli sayarak, hükümet merkezi yaptı. Bilecik kalesini ailesine ikamet mahalli olarak seçti. Beyliğin diğer kısımlarım da beş idare bölgesine ayırarak, bunlar; savaşlarda yararlıkları görülenler ile, güvendiği kimselere tevcih etti. Delikanlılık çağına gelmiş olan oğlu Orhan Bey 'e Suitan-Onü (Karaca-Hisar ve nahiyelerini \ büyük kardeşi Gündüz Bey 'e Eski-Şehir Aykut Alp 'a İn-Önü, Hasan Alp 'a Yar-Hisar (Bilecik vilâyeti merkez kazasının Yar-Hisar nahiyesinde köy, bu nahiyenin şimdiki merkezi İlyas Bey köyüdür. Yar-Hisar kalesinin eski adı Ancyra dır), Turgut Alp 'a da Îne-Göl 'ü verdi. Bilecik ve havalisinin mahsûlünü ailesi efradının geçimine tahsis ile, diğer oğlu Alâeddin Bey 'i (Âşık Paşa-zâde 'de: Alâeddin Paşa, Lûtfi Paşa, s. 23 'te: Ali Paşa) annesi ile orada bırakmış, kayın pederi ahi ricalinden şeyh Edebalı 'yi

da üzerlerine emin ve nazır tâyin eylemişti. Şeyh Edebalı bu suretle, hem beylik ailesine nezâret ediyor, hem de Bilecik kalesine hâkim oluyordu. Yeni-Şehir 'de de evler, dükkânlar, çarşı ve hamam yaptırarak, burayı imâr etti. Osman Gâzî kuvvetlerinin akınları, bir müddet sonra, Köprü-Hisar (Yeni-Şehir köylerinden bugün de mevcut bir köy) 'a yöneltildi; etrafı tâlân edildi ve kale içindekiler mahsur bırakıldı. Bu esnada (1302) şöyle bir hâdisenin geçtiği tarihlerimizde (Neşrî, *Cihannümâ*, I, 94) kayıtlıdır: Osman Bey fethini lüzumlu saydığı Köprü-hisar '1 üzerine teşebbüs edeceği ve bu hususta gaziler ve beyler de aynı fikirde bulunduğu sırada amcası Dünder bey 'in seferin aleyhinde bulunduğu görüldü. Dünder Bey Köprü-Hisar 'm alınmasının Germiyan-oğullarının ve rûm tekfurlarının düşmanlığını celbetmek ihtimâli bulunduğunu sebep gösteriyor ve bu meselede son derecede ısrar ediyordu. Osman Bey, kuvvetleri arasında bozgunluk ve tefrika çıkarmağa sebep olacak bu hareket karşısında, rivayete göre, birdenbire asabîleşmiş ve amcasını ok ile öldürmüş idi. Neşrî 'nin bu kaydını mubalegh ve hatâh bulanlar, Osman Gâzî 'nin ihtiyar amcasına karşı böyle bir hareketine mâni bulunamayacağını ileri sürenler de vardır. Nihayet Osman Bey, Yeni-Şehir ovasında topladığı kuvvetlerini alarak, Köprü-Hisar 'a geldi ve halkına sulhen teslim olmalarını teklif etti. Bu teklifin kabul edilmemesi üzerine, muhasara ve eenk başladı. Fethi çabuklaştırmak için, Osman Bey yağmaya müsâade ettiğini gazilere ilân edince, şiddetli bir hücum ile, kale zaptolundu; fakat ahâlinin hayatlarına dokunulmadı. Bu vak'a esnasında İlhanlı hükümdarı Gazan Mahmud Han Mısır'daki Memlûk devletine karşı hareket ile, Halep 'e

gelmiş, sonra da seferin ikmâlini ümerâsından Çoban Bey 'e havale ederek, Tebriz 'e dönmüş, fakat, Anadolu beylerini de onun maiyetine memur ederek, bu yolda emirler göndermişti, ilhanlı hükümdarından gelen bu türlü emirlere itaat, kendi ülkelerinde yarı müstakil ve civardaki bizanslılar ile harp ve sulh etmek hakları cümlesinden

bulunan Anadolu beyleri için, bir vecîbe addolunuyordu. Osman Bey de Köprü-Hisar fethinden avdetinde bu emri almış idi. Bunun üzerine oğlu Savcı Bey 'i, bir miktar asker ile, gönderdi ise de, kışın şiddeti ve yolların kapalı olmasından dolayı> bu askerî birlik geri döndü ve İlhanlı hükümdarının emri de yerine getirilmiş sayıldı.

Osman Bey ertesine sene (1303\ Yeni-Şehir-'den İznik üzerine hareket etti. Yolu üzerindeki Marmara (hâlen Yeni-Şehir kazasında Marma-racık adlı köy) nahiyesine dâhil olunca, buranın tekfuru itaat gösterdi: Osman Gâzî de kendisini taltif ederek, yerinde ibka etti; ahâlinin evlerine ve mallarına dokunulmadı. Sonra İznik üzerine yürüdü. Bir kısım köyler halkı İznik kalesine iltica etmişlerdi. Bir taraftan İznik muhasara edilirken, diğer yandan akıncılar ile, bütün civar köyler yağma ediliyordu.

4J8 OSMAN 1.

Ancak çok müstahkem ve muhafızları da kalabalık olan bu mühim kalenin zaptı pek kolay görünmüyordu. Uzun müddet uğraşmak lâzımdı. Muhasaranın ^kaldırılmasına karar verilmekle beraber, cenubundaki dağın eteğine, iznik 'in devamlı şekilde tazyik altında bulundurulmasını te'min maksadı ile, bir kale inşâ olundu. İçine levazım ve mühimmat konulan bu kalenin diz-dârhğı „savaşta yüz kişiden yüz döndürmez" diye

adı çıkan Taz Ali isminde bir gâzî yiğite havale edildi ki, burası bilâhare, İznik 'in fethinden sonra yıkılmış, fakat harabesi XVI. aşra, İbn Kemâl devrine kadar kalmıştır ve buraya „Taz-Aii-Hisarı", üst yanındaki suya da „Taz-Ali-Pmarı" denilmiştir. Taz Ali, bu kalede dizdar bulunduğu sırada, izniklileri taciz için, bütün gayretini sarfetti, onlar ile bir kaç defa muharebe de yaptı. Osman Bey İznik muhâsra-smdan dönüşünden sonra, bir müddet hareketsiz kaldı ki, bunun sebebini Gazan Mahmud Han 'in yerine İlhanlı hükümdarlığına geçen Olcaytu Muhammed Hudâbanda Han 'm Anadolu beylikleri hakkında ittihaz edeceği siyâsetin inkişâfına intizârda aramak lâzım gelir. Çünkü o aralık Karamanoğulları beyliği İlhanlı hükümeti tarafından şiddetle cezalandırılmış idi. Mamafih bu sükûnet hâli Bursa tekfurunun reisliği altında bir ittifakın kurulduğunun duyulması üzerine nihayet buldu. Eski Bithinia kıt'asmdaki bizanslılar için artık bir ölüm-ka-hm mevzuu hâlini alan Osman Gâzî 'nin hükümet ve iktidarını zaafa düşürmek hususunda, 1306 senesinde, bir toplantı yapılmış, buna Âdranos (bugünkü Orhan-İli kazasının merkezi olan Adrianos yahut Adriani adh Olimpium kasabası)^Kete (Kite, hâlen Bursa merkez nahiyesinde bir köy), Bednos (Mednos, Madecos, Bursa merkez nahiyesinde ve Bursa'nın şimâl-i garbisinde bugünkü Balat köyü, Bednos köyü eski kaynaklarda: Beîed-i Yunus, Bilâd-ı Yunus şeklini almış ve Balat-Yunus okunmuş, nihayet Balat olmuştur) ve Kestel (Bursa merkez kazasının Soğuk-Pmar nahiyesinde bir köy, eski adı: Castellum) tekfurları bu toplantıda bulunmuş, Bursa tekfuru onlara uzun bir hitabede bulunarak, Osman Gâzî hükümetinin kendileri için arzettiği

büyük tehlikeyi anlatmış ve birbirleri ile sıkı bir ittifak hâlinde bulunmaları lüzumunu belirtmiş idi ki, nihayet büyük kuvvetler toplayarak, ansızın hücum kararı aldılar; fakat casusları vâsıtası ile, Osman Bey de bu karardan zamanında haberdâr oldu. İki taraf Ko-yun-Hisarı (izmit'in şimâl-i şarkîsinde eski bir kale, Baphaeo») önünde karşılaştılar. Osman Bey 'in kuvveti, müttefiklerden daha az olmasına rağmen, hiç çekinmeden savaşa başladı. Muharebe çok şiddetli oldu ve iki taraf da çok zayıf verdi. Osman Gâzî 'nin yeğeni ve Gündüz Bey 'in oğlu Ay-Doğdu, savaş esnasında bizzat Âdranos tekfuru tarafından şehid edildi. Bu vak'a ve düşmanın çokluğu Osman Bey kuvvetlerini bir az fütura düşürdü ise de, bizzat Osman Gâzî 'nin gayret ve teşcîleri sayesinde, düşman ric'ate mecbur oldu. Bu ric'at takip edildi, Dinboz (Bursa vilâyetinin merkez kazası, So-ğuk-Pınar nahiyesinde bir köy) 'a ka'J»r sürüldüler; burada da şiddetli bir savaş'vukû buldu. Kestel ve Bednos tekfurları maktul düştü, nihayet bizanslılar bozuldu, dağıldı. Bursa ve Adranos tekfurları kendi kalelerine çekildiler, Kite tekfuru ise, Ulubad (Bursa vilâyeti, Mihaliç „Karaea-Bey" kazası merkez nahiyesinde hâlen Ulu-Abad köyü, eski adı: Lopadion) tekfuruna iltica etti. Bu tekfura Osman Bey kuvvetlerinin kini büyük idi. Bu sebeple, onu takip ile, Ulubad tekfurundan teslimini istediler. Tekfur, kendilerini Osman Gâzî kuvvetlerinin gazabından kurtarmak isteyen kale ahâlisinin İsrarı karşısında, bir şart ile, bu teklifi kabûi etti. Buna göre, bundan sonra Osmanlı kuvvetleri Ulubad nehrini (Rindacus J asla geçmeyeceklerdi ki, filvâkî gerek Osman Bey 'in hayatında, gerek halefleri zamanında bu söz tutuldu ve köprüden geçilmedi.

Aucak gerektiği vakit, mecranın nihayetinden bu nehrin ^denize döküldüğü yerden kayıklar ile geçerlerdi. Kite tekfurunun katledilmesi ile burası «re Kestel de Osman Bey 'in beyliğine ve memleketlerine ilâve olundu (1307). Ulubad eivârında ve Kite tekfuru memleketlerinden bulunan Galios adası var idi ki, 1308 senesinde gazilerden Aykut Alp '111 oğlu Kara Ali, bir kısım kuvvet ile, buranın zaptına me'mûr edildi. Kara Ali adayı sulhan aldı, içinde büyük bir kilise bulunuyordu. Bu kilisenin rahibi halk arasında çok şöhretli birisi ve konağı da her kesin zıyaı etgâhı idî. Kara Ali bu rahibi, ailesi ile beraber, Osman Gâzî 'nin huzuruna getirdi. Rahibin güzel ki?- da Kara Ali 'ye tezvic olundu (*Heşt behifi* en naklen Hammer, trk. trc, 1, 115). Bu adanın, Hammer'in zannettiği gibi, Marmara denizinde ve Mudanya karşısındaki Kalo Limni adası olmayıp, Idris Bidlisi 'nin „Ulubad kişveri yakınında" ifâdesinin de delâlet ettiği üzere, Apolyon gölünde bulunan adacıklardan biri (Alyos) ve her hâlde bugün Kız-Adası denilen etrafı metin bir rıhtım ile çevrilmiş ve ortasında bir mâbed harabesinin mermer sütunu ve enkazı müşahede edilen ada bulunduğu, rahibin güzel kızma izafeten, böyle bir tesmiye de kazandığı muhakkaktır. Kalo Limni adasının eski adlarından birinin Galios olması/bu benzerlikten dolayı, Hammer 'in ve ondan nakil yapan diğer tarihçilerin zaptedilen adayı Kalo Limni

OSMAN I. 439

diye yazdıkları, bunun ise, bugün İmrah denilmesine göre, geliş-i-güzei bir yakıştırma ile, adanın fâtihi olan Emîr Ali (= Kara Ali) 'den muhaffef bulunduğu hükmettikleri anlaşılmaktadır. Osman Bey 'in küçük beyliği, o sıralarda henüz deniz kuvvetlerine mâlik

olmadığından, bizanslıların sahil beldelerine vuku bulan akınları talan için olup, istilâ maksadına mebnî değil idi (krş. Necib Asım—Mehmed Arif, *Osmanlı tarihi*, s. 605). Keza Bizans tarihçisi Paehimeres 'in bu sıralarda türklerin donanmalarının Marmara ve Ege denizlerinde dolaştığını, bâzı adalara tecâvüzlerde bulunduğunu bildirmesi de, Osman Bey kuvvetlerine değil, Karasi, Aydın, Saruhan ve Menteşe beyliklerinin deniz kuvvetlerine âit olması lâzım gelmektedir (krş. *göst. yer.*). Ancak Osman Gâzî 'nin son başarılan İznik, Bursa ve civarındaki yerleri bu akınlara karşı adetâ müdafaasız bir hâlde bırakmış idi ve bunların Paehimeres 'in dediği ve Hammer 'in de ondan naklettiği gibi, Boğaziçi sahillerine Hieron (Anadolu-Hisan) ve İstavroz (Beylerbeyi) 'a kadar ilerleyenîri bulunmasa bile, Yalova ve Mudanya taraflarına kadar te'sirli bir şekilde olanları mevcut idi.

Bir taraftan Osman Bey 'in, diğer yandan öteki uçlardaki türk beylerinin Bizans kalelerine ve topraklarına tecâvüzleri karşısında Bizans imparatoru, türk fütuhâtından kurtarılması için, evvelce Mahmud Gazan Han 'a nişanladığı hemşiresi Maria (Meryem)'yi, bu defa da Olcaytu Muhammed Hudâbanda Han 'a nişanlamış idi. Bu sıhriyetten memnun olan İlhanlı hükümdarı, büyükçe bir orduyu seferber ederek, Bizans 'a yardıma gönderecek oldu. Bu ordu, tasavvura göre, hem Osman Gâzî 'ye karşı, hem de garbî Anadolu 'daki türk beylikleri tarafından tazyik ve muhasara edilen Efes, Tire, Salihli gibi Bizans şehir ve kalelerini kurtarmak vazifesi ile mükellef olacaktı. Fakat evvelce uç beylerine bu konuda yapılan îkaz ve ihtarlar bir fayda te'min etmediği gibi, bu defa da prenses Maria 'nın, moğuî yardımcı askerinin gelmesini tacil için, İznik 'e

gelerek, Osman Bey 'e, müstakbel zevci ilhanlı hükümdarının 40.000 kişi ile hududa doğru ilerlediği yolunda haber göndererek, muhasamatı terketmesini teklif etmesi hiç bir netice vermedi. Garbî Anadolu 'daki şehir ve kaleler birer-birer türklerin eline geçmiş idi. Maria 'nın tehdidini bilhassa Osman Gâzî 'ye tevcih etmesi, bu taraftaki akınların şiddetinden ve bu yerlerin de imparatorluk merkezine çok yakın oluşundan ileri geliyordu. Osman Bey ise, bu kadının kullandığı mağrûrâne tavır ve lisandan hiç ürk-memiş, bil'akis daha cür'etli hareket etmeğe başlamış idi: Bizans topraklarına akınlar sıklaştırıldı, köyler yağma olundu ve bir çok esir alındı. Bu esnada İznik 'ten az bir mesafede bulunan Tricokia (Koç-Hisar veya Koca-Hisar) kalesi önüne varıldı. Buranın muhasarasına başlandı. Kuşatılan kuvvetler kale etrafındaki geniş ve derin hendeğe pek ziyâde güvendikleri gibi, ok atmakta da maharetli idiler. Osman Bey 'in gazileri hendeğe ağaç gövdeleri ile doldurdular; hisara girdiler ve muhafızlarını esir aldılar. Müteakiben Osman Gâzî,--harap olan bu kaleyi tamir ettirerek, içine kendi muhafızlarını koydu ve YeniŞehir 'e avdet etti (1310). Aradan bir-iki sene geçti. Dâima zafer ve galebeye alışmış oîan gâzîler, 713 (1313) senesinde bir araya toplanıp, Osman Bey 'e hitaben ; — „Ey gâzî han, elhamdülillah düşman mağlûp ve makhûr oldu, bundan sonra vakit kaybedip, hareketsiz kaimak size yaraşmaz, her veçhile gazaya meşgul olmanız mâkul ve münâsiptir" — diyerek, teşviklerde bulundular. Buna karşılık Osman Bey : — „Evvelâ Köse Mihâl 'i davet edelim, islâm! kabû! etsin; eğer müslüman olursa hoş, her nereye dersiniz, varalım ; eğer müslüman olmazsa, evvelâ onun memleketi

Harman-Kaya 'yi, etrafı ile birlikte, talan edelim" dedi, bu suretle karar verildi. „Hemen gelesin, büyük seterimiz vardır, bütün gâzîler hazırdır, seni bekliyoruz" — diye, Köse Mihal 'e haber gönderildi (krş. Necib Asım-Meh-med Arif, *ayn. esr.*, s. 607). O zamana kadar Osman Bey 'in ittifakından ayrılmayan, gerektikçe sadâkat ve fedakârlık gösteren Köse Mihal, derhâl daveti kabul ederek, geldi. Osman Gâzî 'nin teklifini kabul ile, islâm oldu ve Abdullah Mihal adını aldı. Bu hâdiseden dolayı her kes fevkalâde memnun idi. Osman Bey, ona ağır bir hil'at verdi. Bir kat daha fazla muhabbet ve itimât gösterdi, oğlunu hizmetine aldı, idaresindeki yerlerin hükümetini yine onun uhdesinde bırakarak, kendisine bir sancak verdi. Köse Mihal 'e sancak verilmesi Selçuklu sultanının vaktiyle Osman Gâzî 'ye göndermiş olduğu sancağa nazîre gibi idi. Bu suretle kendisi hükümdar, Köse Mihal de maiyeti beylerinden biri telâkkî edilebilecek bir muamele yapılmış oluyordu ve böyle bir hareket Osman Bey hükümetinde ilk defa vukua geliyordu. Osman Bey bundan sonra Germiyan-oğluna karşı muhafaza etmek üzere, oğlu Orhan Bey 'i, Saltuk ile birlikte, Karaca-Hisar 'a gönderdi. Diğer oğlu, anası ile birlikte, Bilecik 'ie idi. Kendisi ise, kılavuzlukta kullandığı Köse Mihal 'in delâleti ile. Lebîebüci (Lubiuce)-Hisar denilen ve üludağ 'm eteğinde bulunan Cubuclea kalesi tarafına akın yaptı. Buradaki tekfur, Osman Bey 'in istikbâline çıkıp, itaatin' arzet-raekle, yerinde bırakıldı ve ricası üzerine, oğulıMAN L larndan biri osmanlı hizmetine alındı. Bundan sonra harekât Lefke (Osman-İli) ırmağı vadisine intikâl ettirildi. Sırası ile, Lefke ve Mekece hisarları,

tekfurlarının itaatlerini arzetmeleri ile, alındı ki, bunlar da aynı imtiyaza mazhar oldular; yerlerinde bırakıldıkları gibi, mülkleri vs arazileri de hasardan masun kaldı. Bu yeni fethedilen yerler hakkında mahallî bilgisi olan Samsa Çavuş, bu tekfurların itaatlerinin kerhen olup, tekrar Bizans hâkimiyetini tanımalarının hiç de uzak bir ihtimâl sayılamayacağını ifâde ile: — „Olmaya ki, cemâat kendi milletlerine riicû göstereler" — diye, düşüncesini açıkladı ve buraların kendisine verilmesini istedi ise de, Osman Bey, bu adamların tamamen mülklerinden ve memleketlerinden mahrum edilemeyeceği, yerlerinde bırakılmaları lâzım geldiği cevâbım verdi. Ancak Samsa Çavuş 'un sözünü de pek yabana atmayarak, ona da Yeni-Şehir suyunun Sakarya 'ya döküldüğü yerde ve bu ırmak kenarındaki küçük bir hisarı (Hisarcık) temlik etti. Böylece Samsa Çavuş tekfurların harekâtını gözetlemeğe me'mûr edildi. Bu köy, hâlen Çavuş-Köyü adı ile, Osman-İli köylerinden biri olarak bilinmektedir. Sonraki devirlerde Osmanlı devleti teşkilâtında ve bilhassa saray vazîfeleri arasında rol oynayan „çavuş" tâbiri ve rütbesi ilk defa bu gâzî tarafından taşınmıştır. Bundan sonra Osman Bey 'in gazileri Geyve Ak-Hisar 'ı (bugün Pamuk-Ova) tarafına hareket ettiler. Bu kalenin tekfuru, bir kaç bin suvarî ile mukabele ettiğinden, şiddetli bir harp vuku buldu (Neşrî, *Cihan'niimâ*, î, 120). Tekfur mağlûp olarak, kaleye çekildi; burası sıkıştırılınca, müdâfaadan âciz kalarak, Sakarya nehri kenarında sarp bir kaya üzerinde bulunan Kara-Çış (veya Kara-Cebesî) hisarına kaçtı. Ak-Hisar gazilerin eline geçti. Sonra Geyve (bugün Ali-Fuad-Paşa) üzerine varıldı, Osman Bey gazilerinin hareketini haber alan Geyve tekfuru kaleyi boşaltarak, ahâlisini beraberine almış ve Kuru-Dere

denilen müstahkem bir vadiye tahşit etmiş idi. Burası sarp ve geçilmesi zor bir medhale (Ka-ra-Su derbendi) mâlik idi. Osman gâzî kuvvetleri bu geçidi zorladılar ve vadiye girmeğe muvaffak oldular, mukavemetleri bertaraf ettiler. Geyve 'ye tabî bulunan Tekür-Pınarı denilen mâruf ve metin bir kalenin de zaptı icâp ediyordu. Ancak bir aydan beri seferde bulunan Osman Gâzî 'nin hükümet merkezine avdetini gerektiren mühim bir mesele var idi. Bu sebeple Tekür-Pınarı 'ma alınması Aykut Alp 'in, oğlu Kara Ali 'ye bırakıldı ve Osman Bey Yeni-Şehir 'e döndü. Bahis mevzuu olan mesele, ilhanlı hükümdarı Olcaytu Muhammed Hudâbanda tarafından Çoban Bey idaresinde büyük bir ordunun Anadolu 'ya sevk edildiği hakkında ahnan haber ile ilgili idi. Bu ordunun sâdece Karaman-oğullarına karşı değil, belki diğer beylik lere de taarruzu düşünüldüğünden, tedbir ittihâzı zımnında Osman Bey 'in Yeni-Şehir 'e avdeti zarurî görülmüş idi. Kara Ali az bir müddet zarfında Tekür-Pınarı 'ni aldı, bu kaleden ve civarından bir çok ganimetler elde ederek, Osman Gâzî 'ye gönderdi. Bu hizmete mükâfat olarak da, Tekür-Pınarı ve mülhakatı, timar suretiyle. Kara Ali 'ye verildi. Geyve ve diğer yerler de münâsip bir yararlığı görülen kimselere, gazilere dağıtıldı. Kara Ali daha sonra yine Geyve 'ye tabî olan yerlerden Yeni. Kale, önde ve Yanıkça-Hisar kalelerini de Osman Gâzî 'nin memleketleri arasına kattı.

Osman Bey 1314' te gâzîler ile Bursa üzerine yürüdü. Kalenin kapılarından birini karargâh yaptı. Bu Bizans kalesinin metaneti, nüfusunun ve muhafızlarının fazlalığı öteden beri malûm idi. Kale tekfuru, Osman Bey gazileri ile yaptığı savaşlarda mağlûbiyete uğradığı için, gözü yılmış ve kaleye kapanmıştır. Yapılan askerî

bir mecliste durum görüldü ve Bursa kalesinin hücum ile zaptedilmesi mümkün olamayacağı neticesine varıldı. Bu sebeple kalenin üzerine havale yapıp, beklemek en uygun tedbir olarak düşünöldü, iki hisar yapıldı. Bunlardan biri kaplıcalar tarafında, diğeri de yukarı dağ cihetine nazır idi. Birincisi Osman Bey 'in yeğeni Ak-Timur 'un, ikincisi de Baiabancık adındaki kölesinin dizdârı altına verildi. Osman Bey bu hisarların inşaatının ikmâline kadar etrafa akınlar tertip ettirdi, her tarafı vurdurdu ve sonra gâzîler ile Yenişehir 'e döndü. Bu iki gâzî, Bursa 'nin fethine kadar, on seneden fazla bir müddet burada kaldı. Kumandaları altındaki ellîşer cengâver ile şehre hâriçten imdat ve erzak sokmamak, içeriden çıkacaklara manî olmak, hulâsa Bursa 'yi taciz ve daimî tazyik altında bulundurmak vazifesi ile mevkilerinde sebat ettiler. Bu esnada bir çok köylüler, Bursa 'ya sığınmaktan ise Osman Bey 'e tabî olmağı tercih ediyorlar ve onların himayesinden faydalanıyorlardı. Osman Bey aldığı yerlerin mahsûllerini, gelirini, beylik için zaptediyor, köy ve nahiyeleri de gâzîlere, timar olarak, tevzî eyliyordu.

İlhanlı devleti Selçuklu memleketlerine sahip olduğı zaman, Anadolu 'ya bir çok aşiretler gelmiş idi. Bunlardan bir kısmı da Germiyanlıların hâkim bulunduğı Germiyan-İli mın-takasına yerleşmişlerdi. Bunlardan biri olan ve Bizans kaynaklarında Tohar .şeklinde geçen Çavdar aşireti, Çavdar-oğlu diye tanınan bir reise tabî ve Osman Bey 'in memleketleri hududunda konar-göçer bir hâlde yaşıyordu,

OSMAN i. 44!

Bunlar, diğeri bâzı göçebe aşiretler gibi, fırsat buldukça, „yei gibi eser, sel gibi yol keser" vs ansızın-'kSy

basarlardı. Gerniyan-oğulları iie Osman Bey gazileri ve halkı arasında bu sırada mevcut olan soğukluk ve geçimsizliğin başlıca sebebi de bu idi. Çavdar-oğla'nun bir defa Karaea-Hisar 'ı bastığı ve kurulu pazarı yağmaladığı görüldü; fakat bunu Orhan Bey derhâl takip ve te'dip etti [bk. mad. ORHAN]. 1317 senesinde tekrar bizanhiara karşı harekâta girişilince, Osman Eey bunda da Orhan Bey 'i kumandan yaptı ; çünkü genç oğlu artık harp usûllerine gereği gibi alışmış idi ve ona güveni tam idi. Bu defaki fütuhatta Sakarya ile Karadeniz arasındaki ve Sapanca gölü sahasındaki bâzı kalelerin zaptı başarılıydı. Bunlardan Ebe-Suyu hisarı Akça-Koca 'ya verildi, İznik 'e yakın Kara-Tegin hisarı Samsa Çavuş 'a havale olundu. Konur Alp, bir takım gaziler ile, Ak-Yazı tarafına gitti ve buralardaki hisarları zaptetti (1318) Akça-Koca 'um bu esnada Sakarya nehrinin garbinden İzmit kalesine kadar olan fethettiği yerler bilâhare Ko-es-Ili tesmiye okmnraştır. Osman Bey artık ihtiyar olmuş idi ve romatizmadan da muzta-rip idi. Bu sebeple oğlu Orhan Bey 'i, 1320 tarihinden itibaren, kendisine vekil tâyin etmiş oldvğu söylenebilir. Ancak işlerin iyi idare edilebilmesi için, kanun ve »'sânılar, töreler vazedilmesi, bunların uygulanması meseleleri ile meşgul olduğu, basit bir şekilde olmakla beraber, divân toplayarak, istişareler yaptığı ve beyliği için önemli kararlar aldığı muhakkaktır. Bir yandan uç beyliğinden müstakil bir devlet hâline geçişte ortaya çıkan işlerin görülmesi, memleketin mütemadiyen genişlemesi tedbirleri alınırken, diğer yandan da miisiüman ve hıristiyan tebaanın asayiş ve huzurunun bir kat daha artmasına dikkat gösterilmekte idi. Osman Bey 'in teşkilât ve müesseseler mevzuunda dâima Selçuklu sultanlığını örnek aldığı bilinmektedir.

Kendisi Bizans hududunda 3 tane uç memleketi ihdas ile ümerâdan ve gazilerden Konur Alp, Akça-Kooa ve Samsa Çavuş 'u bunlara uç beyi nasp ve tâyin etmiş idi. Birincisi Osman Bey memleketinin en şimalinde Karadeniz 'e kadar olan yerlere, ikincisi izmit (Nikomedia) 'e ve üçüncüsü de iznik (Nicea) 'e müteveccih idi. Konur Alp Ak-Yazı istikametinde memleketi genişletmek — ki Konrapa kalesi ve nahiyesi bunun merkezi sayılmaktadır —, Akça-Koca izmit etrafını vurup, şehri yakmak, Samsa Çavuş da Kara -Tegin nahiyesinde oturup, dağılan ahâlinin tekrar toplanmasını te'min etmek vazifesi ile mükellef idiler. Samsa Çavuş aynı zamanda İznik civarına akın ederek, gerek bu şehrin civarını, gerek denize kadar olan yerleri fethetmek ile vazifelendirilmiş idi. 1321 'de Orhan Bey müstakiiien Mudanya üzerine varıp, fethine muvaffak olmuş idi. Kalenin deniz kenarında bulunması dolayısı ile, dâima düşman tarafından taarruza mâruz bulunması muhtemel olmakla, burçları yıkıldı. O sırada Gemlik üzerine de gidildi. Mudanya ve Gemlik taarruzları, abluka altında bulunan Bursa 'ya istanbul 'dan deniz yolu ile gelmekte olan yardımın önünü almak, mahsurların sıkıştırılmasını artırıp, bir kalenin sukutunu hızlandırmak için idi. Aynı sene zarfında Osman Bey gazilerinden bir kısmının Marmara denizinden Trakya sahiline, Rumeli tarafına geçtikleri de anlaşılmaktadır. Osmanlı kaynaklarında bundan hiç bahs-edilmemesine rağmen, Bizans menbâlan ve ezcümle Franges (trc. V. Mirmiroğlu, T, T. K. kitaplığı, s. 31), bunu sarahatle bildirmektedir. Bu geçişi Osmanlıların Rumeli 'ye ilk geçişi olarak kabfî etmek lâzımdır.

Akça-Koca kendisine tâyin edilen bölgede muvaffakiyet.! harekât yapmakta idi. İzmit şehrinin civarına kadar sokulmuş idi. Zaptettiği yerlerden Ayan (Sapanca) gölü yanındaki bir kaleyi karargâh ittihaz etmiş idi ki, bu kale gölün İzmit körfezine olan ayağı üzerindeki Beş-Köprü denilen mahallin yanında ve İzmit cihetinde küçük bir kale idi ve sonradan Orhan Bey zamanında Sapanca teşkil ve tevsî edilerek, burası ihmâl olduğundan, harap kalmış idi ve XVI. asırda bile bunun harabesinin mevcudiyeti biliniyordu. Ak-Timur ile Balabaneık 10 seneden fazla müddettir. Bursa 'yi abluka altında tutuyor ve tazyik ediyorlardı. Bursa kalesinde kıtlık son dereceyi bulmuş, halkın daha fazla takati kalmamış idi. Ümitsizlik artınca, serbestçe çıkıp gitmelerine müsâade olunmak şartı ile, sulhan teslim fikri zihinlerine yerleşti. Bu keyfiyet anlaşılınca, Ak-Timur ve Balabaneık durumu Osman Bey 'e bildirdiler. Osman Gâzî bu fethi her hâlde bizzat yapmak isterdi. Fakat rahatsızlığının bu sırada artması bu arzusunu gerçekleştirmesine mânı oldu. Asker gazileri ve ümerâyı Yeni-Şe-hir ovasında topladı. Her kesin huzurunda Bursa 'nın fethi işine Orhan Bey 'i me'mûr etti i maiyetine de Köse-Mihal, Turgut Alp, Şeyh Mahrnud Gâzî, Şeyh Edebalı ve kardeşi Ahî Şem-seddin 'in oğlu Ahî Hasan 'ı tâyin etti. Fakat daha önce, vaktiyle kardeşinin oğlu Ay-Doğdu 'yu şehid eden Etranos (Orhan-İii) tekfurunun tecziye edilerek, onun kalesinin alınmasını, sonra Bursa fethine teşebbüs edilmesini emrey-ledi. Osman Gâzî 'nin idaresi altındaki memleketler, o zamanlar, dâr-ül-cihâd olarak, bütün türk-islâm memleketlerinde meşhur idi. Bir çok

44» OSMAN I.

cenk erleri, hem cihad farizasını îfâ, hem de ganimetlerden hisse elde etmek için, uzak memleketlerden, tran ve Türkistan 'dan koşup-ge-liyorlar; Anadolu 'nun Bizanslılar elindeki en büyük ve müstahkem beldesi Bursa 'mn fethedilmesi şevkini paylaşıyorlardı. Bir hesaba göre, bu suretle toplanan kuvvetlerin yekûnu 5.000 kişiyi buluyordu. Orhan Bey, bu kuvvetler ile 1335 senesinde YeniŞehir ovasından Bursa üzerine hareket etti. Onun bu arada müstakil bir hükümdar sıfatı ile veya sâdece babasına vekil ve onun bu seferin başına getirdiği bir kumandan olarak bulunduğu meg'elesi öteden beri münâkaşa mevzuudur. Bu devre âit bir vakfiyenin ve ilk Osmanlı sikkesinin delâlet ettiği üzere, Orhan Bey 'i 1324'ten itibaren hükümdar kabûTetmek mümkündür [bk. mad. ORHAN]. O, evvelâ At-ranos ' u, sonra da Bursa 'yi fethetti [bk. madd. ORHAN ve BURSA]. Bursa kalesinin kapıları açılınca, kaleye ilk önce Ahi Şemseddin-zâde Ahi Hasan girmiş, müteakiben Orhan Bey ve gâzîier ile birlikte cuma namazı bir manastırda kılınmış ve şehir temizlettirilmiş idi. Şehirde sahipsiz kaian evler gazilere tevzî olunmuş, yerlerinde kalan hıristiyanlar da, haraçlarını ödemek üzere, deftere kaydettirilmişler-di. Orhan Bey kalenin tamire muhtaç yerlerini tamir ettirdikten ve içine asker bırakarak, muhafaza ve emniyet tedbirlerini aldıktan sonra, maiyetindeki gâzîler ile birlikte, hasta olan babası Osman Bey 'in yanına Yeni-Şehir 'e dönmüş idi. Osman Bey Bursa 'nm fethi haberini ölüm yatağında almış idi. Artık gözü açık gitmeyecek idi; Orhan Bey gibi, değerli ve hayırlı bir halef bırakıyordu. Orhan Bey 'i hükümetin büyüklerini, beili-başh gazileri, ezcümlle Turgut Alp, Saitak Alp, Şeyh Ahî Şemseddin, Ahî Hasan, Candarlı

Meviâna Kara-Haiil, Kara-Oğ-tan gibi ricali yatağı başına topladı. Kayın babası Şeyh Edebab 3 ay evvel ve ondan sonra da zevcesi Mal Hatun (Malhun Hatun) Bilecik 'te vefat etmişler ve Osman Gâzî kendi eli ile onları Bilecik hisarında defnetmiş idi (Neşrî, *Cihânnümâ*, s. 144)• ölümünden önce ise, oğullarına ve diğerlerine şu vasiyeti yaptı: —«Birinci vasiyetim gaza ve cihâd işini devam ettirmeniz ve isiâmın kuvvetlenmesine çahşmamzdır. Livâ-i şerifi yüksek tutunuz, dâima İslama hizmetten geri kalmayınız". Müteakiben Orhan Bey 'e de şöyle dedi: — „Oğîum, işte ben ötüyorum, fakat müteessir değilim; çünkü senin gibi bir halef bırakıyorum; âdil ol, merhametli ol, iyi adam ol, bütün reayayı eşit olarak himaye et; islâm dinini neşr ve tamim et; yer yüzünde hükümdarların vazifesi budur. Ancak bu suretle Tanrının, lutfmına nail olursun. Bilmediklerini ulemâyaya danış. Bir şeyi iyice bilmeden, harekete başlama. Sana mutî olanları hoş tut. Beni Bursa 'da Gümüşlü kubbeye (Gümüş'ü-Künbet) defnet..." — (Neşrî, *ayn. esr.*; Idris Bitlisi 'den naklen Necib Asım - Mehmed Arif, *ayn. esr.*, s. 630 v.d.; Sa'd a!-Din, *Tâc al-ta-vârih*, I, 30). Osman Gâzî 'nin teçhiz ve tekfini Candarlı Kara-Haiil ve imamı Yahşi Fakîh tarafından yapılmış, evvelâ Söğüt 'te muvakkaten defnedildikten (1326) sonra, vasiyeti gereğince Bursa 'da Gümüşlü-Künbed 'deki türbesine konulmuştur. Osman Bey in vefatında yaşı 69 olduğu ve 27 sene müstakillen hüküm sürdüğü umumiyetle kabul edilmektedir..

Tarihî kaynakların verdiği bilgiye göre, Osman Bey 'in altın ve gümüş kıymetli eşyası zuhur etmemiştir. Kalan eşya Denizli bezinden yapılmış sarıldık bez, at

i?in zırh takımı (yan-çuk), bir tuzluk, bir kaşıklık, bir çift çizme, Ala-Şehir dokumasından kırmızı renkli sancaklar, bir sâde kılıç (Ruhî 'ye göre iki uçludur—, bir tirkeş, bir mızrak, bir kaç at, misafirlerine ikram için beslediği üç sürü koyun idi. Terekesi arasında, bunlardan başka, iri taneli bir teşbih ile, Karaea-Hisar 'in fethinden sonra Selçuklu sultanı tarafından kendisine gönderilen davulun kasnağı da zikredilmektedir (Neeib Asım-Mehmed Arif, *ayrı. esr.*, s. 635 v. d.).

İlk osmanlı tarihleri Osman Bey 'in şemaili hakkında bilgi vermezlerse de, XVI. asırda şehnameci Lokman onu şöyle tarif etmektedir: orta boylu, geniş göğüslü, değirmi çehreli, kara yağız, elâ gözlü, koç burunlu, seyrek sakallı... Kendi devrinde, Kara lakabı ile de anıldığı söylenir. Bu lakap esmer renginden dolayı verilmiş bir ad olacağı gibi, Türkmenler arasında cesur ve jecî kimseler için söylenen bir vasıf gibi fevkalâde şecaati (msl. Kara Yusuf, Kara iskender, Kara Yülük Osman Bey . .) sebebi ile de yayılmış bir şöhreti olabilir. Osman Bey bir kumandanın lâzım gelen bütün evsâfını hâiz olduğu gibi, adalet fikri, ahâliye karşı muamelesi, cömert oluşu gibi meziyetlere de sahip idi.

Akınlarından bîzâr olan rûm ahâli, hıkkûmeti veya himâyesi altına girince, her türlü taarruzdan masun ve mahfuz bulunurdu. Bütün hakları te'minât altına ahırdı. Kendi tekfurlarından görmedikleri âdilâne muameleyi, Osman Gâzî 'ye tabî olunca, hemen elde ederlerdi. Bu hâl devletin ilk kuruluşunda onun etrafında toplanan cemiyeti kalabalıklaştıran ve şenlendiren sebepler arasında sayılmaktadır. Beytûlmâlden hiç bir şey almadığı, kendi toprağından ve sürülerinden hâsıl olan gelir ile geçindiği yine

ittifakla söylenen gerçeklerdendir. Ganimetlerden kendi hissesine düşen miktar da varidatının bir kısmını

OSMAN î. - OSMAN II.

teşkil etmekte idi. Haika tarhettiği „bâc-ı basarı" reayanın gönül hoşluğu ile ödediği ve Bizans vergileri ile mukayese edilemeyecek derecede adaletli bir vergi idi. Osman Gâzî'ye kendi devrinde, muahharen Osmanlı hükümdarları için söylenen şah, pâdişâh ve sultan gibi unvanlar vermiş olup, bütün Türkmen beyleri gibi, Osman Bey denildiği, istiklâlinden sonra da, bâzan han tesmiye olunduğu umumiyetle kabul edilmektedir. Osmanlı kaynakları Osman Bey 'in zevcesini, Şeyh Edebah 'nm kızı Mal Hatun olarak göstermekte ve bu kadından Orhan ve Alâeddin Beylerin doğduklarını yazmaktadırlar. Hâlbuki Orhan Bey 'in 724 (1324) tarihli vakfiyesi (*Bellekten*, 1941, nr. 19, s. 277, 288), Mal Hatun bint Ömer Bey kaydı ile, bu kadının Şeyh Edebah 'nm kızı olmadığını göstermektedir. Her hâlde Orhan Bey 'in annesi bu

olmalıdır. Edebah 'nm kızı Bâlâ Hatun (veya Râbia Hatun) ise, Alâeddin Bey 'in annesi idi ve Bilecik 'te Edebah 'nm yanında ikamet ediyordu. Yine bu vakfiyeden öğrendiğimize göre, Osman Bey 'in Orhan Bey ve Alâeddin Bey 'den başka, Pazarlı Bey, Çoban Bey, Melik Bey ve Hamîd Bey adında diğer dört oğlu ile, Fâtıma adında bir kızı var idi. Bunların hangi zevcesinden doğdukları bilinmemektedir. Alâeddin Bey, babasının ölümünden sonra, kendisine temlik edilmiş olan Bursa 'da Kite ovası-daki Futra çiftliği hâsılatı ile geçinmiş Bursa 'da vakıflar yapmış ve Orhan Bey zamanında vefat ederek, babası Osman Gâzî türbesine defnolunmuştur. Osman Bey 'in diğer oğullarından yalnız Pazarlı Bey 'in İznik muhasarası ve

Pelekanon muharebesinde bulunmuş olduğunu Cantacuzenos tarihinden öğrenmekteyiz. Osman Bey oğullarından birinin adını Çoban koyarken, her hâlde o sırada Anadolu valisi bulunan Emîr Çoban Bey 'e bir cemîle olarak, bu adı seçmiş idi. Hamîd adını da, yine Anadolu türk beyleri arasında çok nüfuzlu olan ve sevilen Hamîd-oğlu DüNDAR Bey 'i hatırlayarak, koymuş olmalıdır. Bunlar hakkında şimdilik fazla bir bilgimiz yoktur (tafsilât için bk. İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Gâzî Orhan Beg vakfiyesi. Belleten*, nr. 19, s. 277—288).

J B i b l i y o g r a f y a : Metinde zikredilenlerden başka bk. Enverî, *Düstâr-nâme-i En-veri* (nşr. Mükrimin Halil [Ymanç]), İstanbul, 1928; Ahmedî, *Dâstân ve tevârîh-i âl-i Osman* (nşr. Atsız, Türkiye yayınevi); Şük-rullah, *Bahcat al-tavârih, ayn, yer.*; Karamam Mehmed Paşa, *Tevârîh-i âl-i Osman* ; Hasan b. Mahmüd Bayâtî, *Câm-ı cem-âyîn ve silsilenâme-i selâtin-i Osmaniye* (nşr. Ali Emîrî), İstanbul, s 331; Âlî, *Kunh al-ahbâi* (basılmış kısımlar); Akdes Nimet Kurst *Bizans 'in son ve Osmanlıların ilk tarihçileri* (*TM*, III); F. Giese, *Osmanlı imparatorluğunun teşekkülü meselesi* (*TM*, I); H. A. Gibbons, *Osmanlı imparatorluğunun kuruluşu* (trc. Râgıb Hulûsî), İstanbul, 1928 ; Fuad Köprülü, *Osmanlı devletinin kuruluşu* (Ankara, 1959); P. Wittek, *Menteşe beyliği* (trc. Orhan Şâik), Ankara, 1944 ; Osman Turan, *Tarihî takvimler* (Ankara, 1954); İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı tarihi* (Ankara, 1961), I ve mad. ORHAN, bibliyografya. (M. TAYYİB GÖKBİLGİN.)